

3. Buhaichuk, K., Warawa, W., Batrachenko, T., Cherniavska, B., & Kondel, V. (2023). Cybercrimes in the global security system in modern conditions. *Lex Humana*, 15, 2, 26–44. URL: <https://seer.ucp.br/seer/index.php/LexHumana/article/view/2474>
4. Yuskiv, B. (2009) Globalization and labor migration in Europe. O. M. Zen. (in Ukrainian).
5. Hlobenko, S. (2023). Information space of the state and problems of ensuring its protection in Ukraine. *Scientific Herald: Public Administration*, 1 (13), 195–210. [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2023-1\(13\)-195-210](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2023-1(13)-195-210).
6. Bondar, V. (2023). Artificial intelligence as a tool of public administration in ensuring informational and psychological security. USA experience. *Journal of Scientific Perspectives*, 12 (42), 81–87. DOI:10.52058/2708-7530-2023-12(42)-80-87.
7. Lahmann, H. (2020). Protecting the global information space in times of armed conflict. *International Review of the Red Cross*, 102, 915, 1227–1248. DOI:10.1017/S1816383121000400.
8. Ievdokymov, V., Frikel, A., Polishchuk, V., Savchuk, S., & Klimova, I. (2024). Cybercrime and Information Protection in the Field of State Security: Current Threats and Measures for their Prevention. *Economic Affairs, suppl. Special Issue*, 69, 61–69. DOI:10.46852/0424-2513.1.2024.8.
9. Kuzmenko, O., Cyburt, A., Yarovenko, H., Yesh, V., & Humenna, Y. (2021). Modeling of «information bubbles» in the global information space. *Journal of International Studies*, 14, 4. <https://doi.org/10.14254/2071-8330.2021/14-4/18>.

Матеріал надійшов до редакції 11.03.2024 р.

УДК 327.51[(1-622)НАТО:(470+571)]

Микола Стецюк,

аспірант кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,

ORCID ID: 0000-0003-0704-6530,

DOI 10.29038/2524-2679-2024-01-27-38

РОЗШИРЕННЯ НАТО НА СХІД ЯК ЧИННИК ПОГІРШЕННЯ ВІДНОСИН МІЖ ЗАХОДОМ ТА РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ

2019 р. можна вважати символічним для Організації Північноатлантичного договору. З одного боку, цей довговічний військово-політичний блок

сучасності відзначив свій сімдесятий ювілей; з іншого – із цією круглою датою збіглася тридцята річниця падіння «Залізної завіси». Справді, у цьому плані Північноатлантичному альянсові було чим пишатися: йому вдалося не просто пережити свого геополітичного візаві часів Холодної війни – Радянський Союз, – а ще й прийняти до своїх рядів нові країни, які раніше або входили до СРСР, або перебували в його сфері впливу. Та було б недоречно стверджувати, ніби період після закінчення Холодної війни був і залишається для НАТО такою собі «легкою прогулянкою». Безумовно, відбулося розширення простору «Pax Atlantica» – значною мірою завдяки вступу країн, які перебували по той бік «Залізної завіси». Примітно, однак, що саме в цьому кроці часто вбачають одну з причин поступового погіршення відносин між Заходом і російською федерацією. Оцінка впливу постбіполярного розширення Північноатлантичного альянсу на погіршення відносин між Заходом і рф значною мірою залежить від того, із якого боку його розглядати. З одного боку, «ідеалісти-лібералісти» вбачають у розширенні НАТО реалізацію природного права кожної держави на самостійний вибір зовнішньополітичного курсу: зрештою, держави колишнього «соціалістичного табору» самі обрали шлях євроатлантичної інтеграції. З іншого ж боку, прихильники політичного реалізму, для яких баланс сил і сфери впливу залишаються чільними детермінантами міжнародних відносин, розширення НАТО є лише інструментом утвердження глобального впливу США після розпаду СРСР. Окремі реалісти стверджують, нібито ініційоване й промоване Сполученими Штатами Америки постбіполярне розширення НАТО було сприйнято в російській федерації як зазіхання на її «законну» сферу інтересів і сприяло розвороту кремля до агресивної ревізійської політики. Твердження про те, що США мають «визнати реальність» і повернутися до політики балансу сил, надмірно акцентують увагу на геополітичних іграх так званих «великих держав», де інші держави, зокрема й Україна, є лише об'єктами, чий інтерес є нерелевантним. У будь-якому разі розширення НАТО саме по собі не є визначальною проблемою, а лише симптомом глибинних проблем постбіполярного – чи, радше, перехідного – світопорядку, чия трансформація є лише питанням часу.

Ключові слова: НАТО, розширення НАТО, США, рф, геополітика, політичний ідеалізм, політичний реалізм, баланс сил, сфери інтересів, сфери впливу.

Mykola Stetsiuk,

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,

ORCID ID: 0000-0003-0704-6530

THE IMPACT OF NATO'S EASTWARD ENLARGEMENT ON THE DETERIORATION OF THE WEST-RUSSIA RELATIONSHIP

2019 can be considered a symbolic year for the North Atlantic Treaty Organization. On the one hand, the longest-lasting military-political block of modern times celebrated its seventieth anniversary; on the other hand, this circular date coincided with the thirtieth anniversary of the fall of the Iron Curtain. Indeed, the North Atlantic Alliance had something to be proud of: it managed not only to survive its geopolitical visage of the Cold War era – the Soviet Union – but also to accept new countries that were either part of the USSR or were in its sphere of influence. But it would be inappropriate to claim that the post-Cold War period has been an “easy walk” for NATO. Of course, there was an expansion of “Pax Atlantica” due to the entry of countries that were on the other side of the “Iron Curtain”. It is noteworthy, however, that precisely this step is often seen as one of the reasons for the gradual deterioration of relations between the West and the Russian Federation. Assessing the impact of the post-bipolar expansion of the North Atlantic Alliance on the deterioration of relations between the West and the Russian Federation largely depends on the specific framework applied. On the one hand, political idealists see the NATO enlargement as the realization of each states’ natural right to choose its own foreign policy: in the end, the states of the former “socialist camp” themselves opted for Euro-Atlantic integration. On the other hand, supporters of political realism, for whom the balance of power and spheres of influence remain the main determinants of international relations, consider the enlargement of NATO to be a tool for asserting the U.S. global dominance after the collapse of the USSR. Some realists argue that the post-bipolar enlargement of NATO, allegedly initiated and promoted by the United States, was perceived in the Russian Federation as an encroachment on its “legitimate” sphere of interests, hence contributing to the Kremlin’s turn to aggressive revisionism. However, the assertion that the United States should “recognize reality” and return to a policy of balance of power is overly focused on the geopolitical games of the so-called “great powers,” where other states, including Ukraine, are only objects whose interests are irrelevant. In any case, the question of NATO enlargement is not a defining issue, but merely a symptom of the underlying problems of the post-bipolar – or rather transitional – world order, whose transformation is a matter of time.

Key words: NATO, NATO enlargement, United States, Russia, geopolitics, po-

litical idealism, political realism, balance of power, spheres of interest, spheres of influence.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. 2019 р. можна вважати символічним для Організації Північноатлантичного договору [тут і далі скорочено «НАТО» – *прим. авт.*] із двох причин. З одного боку, довговічний військово-політичний блок сучасності відзначив свій сімдесятий ювілей; з іншого – із цією круглою датою збіглася ще й тридцята річниця падіння «Залізної завіси», про що чітко згадано в Лондонській декларації НАТО від 4 грудня [16]. Справді, у цьому плані Північноатлантичному альянсові було чим пишатися: зрештою, йому вдалося не просто пережити свого геополітичного візаві часів Холодної війни – Радянський Союз, – а ще й прийняти до своїх рядів нові країни, які раніше або входили до СРСР, або перебували в його сфері впливу. Дослідники вбачають секрет такої сталості в низці причин. З одного боку, це послідовна відданість меті, принципам та цінностям, покладеним в основу діяльності Альянсу ще на етапі його створення; з іншого – здатність адаптуватися до мінливого безпекового середовища [12, с. 60]. Нарешті, самою метою заснування НАТО було не стільки запобігання безпосередній війні проти Радянського Союзу та його сателітів, установа так званої «*Pax Atlantica*», яка, на переконання першого Генерального секретаря Альянсу лорда Ізмея, мала стати територією «миру, гарантованого зброєю» [13, с. 3]. Така мета виявилася досить далекоглядною й, що найважливіше, не могла втратити актуальності навіть після занепаду ворожого Заходіві «соціалістичного табору».

Та все-таки було б недоречно стверджувати, ніби період після закінчення Холодної війни був і залишається для НАТО такою собі «легкою прогулянкою». Безумовно, відбулося розширення простору «*Pax Atlantica*» – значною мірою завдяки вступу країн, які перебували по той бік «Залізної завіси». Примітно, однак, що саме в цьому кроці часто вбачають одну з причин поступового погіршення відносин між Заходом і російською федерацією [9; 14; 17]. У цьому контексті потрібно наголосити, що подібні оцінки щодо ролі розширення Альянсу в погіршенні відносин між рф і Заходом почасти надміру зосереджуються саме на чинникові розширення чи навіть «експансії» НАТО, при цьому не враховуючи інших чинників, які також могли вплинути на зростання напруженості по лінії «рф–Захід» [6].

Аналіз досліджень і публікацій. Загалом думки з приводу того, яку мету переслідувало розширення Північноатлантичного альянсу та як воно вплинуло на відносини між Заходом і рф, різняться:

- розширення НАТО як шлях до збереження й посилення глобальної першості Сполучених Штатів Америки [5, с. 535–536; 9, с. 372–373];
- розширення як акт подальшої експансії Заходу проти ослабленої рф та ігнорування її безпекових інтересів [14, с. 102];
- прямі звинувачення Заходу у веденні ним ворожої, зневажливої політики щодо рф, що начебто спонукало останню до дзеркальних дій [17].

Примітними є також публікації дослідників І. Мурадова та С. Моісію. Так, Мурадов розглядає вплив розширення НАТО на агресивні дії рф проти України 2014 р. в контексті двох течій неореалізму – так званого «наступального» й «оборонного» реалізму [11]. Натомість Моісію трактує питання розширення Альянсу в ширшому контексті, а саме повномасштабної воєнної агресії рф проти України в лютому 2022 р., як елемент зіткнення двох протилежних моделей світопорядку – західної, базованої на принципах лібералізму, та ринкової конкуренції; і російської, яка виходить із класичних геополітичних принципів «жорсткої сили», «сфер впливу» й територіальної експансії [10].

Серед вітчизняних дослідників варто згадати публікацію Т. Сидорук і В. Павлюка, яка аналізує чинник розширення Північноатлантичного альянсу як виправдання агресивної політики рф проти своїх сусідів та ворожих випадів проти Заходу [1].

Мета роботи полягає в тому, аби проаналізувати й доповнити науково-експертний дискурс щодо оцінки впливу розширення НАТО на відносини між Заходом і рф. Аналіз спрямовується на розкриття відмінностей між ідеалістськими й реалістськими інтерпретаціями розширення НАТО, а доповнення дискурсу полягає в окресленні небезпечності тих інтерпретацій, які прямо чи опосередковано просувають повернення до геополітичного протистояння часів Холодної війни.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Передусім, потрібно наголосити, що витoki дискусій навколо проблематики розширення НАТО та розвитку відносин «Захід–рф» після завершення Холодної війни лежать у ширшій дихотомії між двома протилежними геополітичними школами, а саме політичним ідеалізмом

– чи то лібералізмом¹ – та політичним реалізмом. Якщо представники першої школи переконані, що міжнародні відносини повинні ґрунтуватися на добровільному зобов'язанні всіх акторів дотримуватися «універсальних» правил і поважати одне одного, то прихильники другої розглядають сферу міжнародних відносин як анархію, де кожен актор має на меті лише захист власних інтересів. У контексті ж цієї теми видається доцільним узяти за основу концепцію, запропоновану фінським дослідником Самі Моісіо у контексті пояснення причин воєнної агресії РФ проти України. Так, дослідник убачає в поточній системі міжнародних відносин таку собі дуальність, зіткнення двох протилежних моделей чи то пак «логік»: з одного боку – промований Заходом «лібералізм», який полягає в поширенні ринкової логіки на сферу міжнародних відносин, де на зміну завоюванню територій і здобуттю матеріальних ресурсів приходять ринкова конкуренція, тісна економічна інтеграція та розвиток речей нематеріальних, як-от: довіри, знань, інновацій, надійних інституцій тощо; з іншого – «геополітизм» у виконанні Кремля, який і досі розглядає світ крізь призму «балансу сил» і «сфер впливу» [10].

Отже, оцінка розширення Північноатлантичного альянсу відрізнятиметься залежно від прийнятої «логіки». Так, із погляду ліберально-ідеалістської «логіки», прийняття до НАТО країн Центрально-Східної Європи відбулося в умовах фактичної відсутності конкурентів чи альтернатив [5, с. 530]; крім того, процес розширення ґрунтувався на загальновизнаному праві суверенних держав вільно обирати зовнішньополітичний курс, що є однією з центральних підвалин поточного світопорядку. Якщо ж виходити з кремлівської геополітико-реалістської «логіки», то розширення НАТО вмість перетворюється на ворожий акт експансії Заходу проти РФ, який нібито має на меті обмежити російську «сферу законних інтересів»; іншими словами, Захід начебто спровокував росію й змусив її вжити «превентивних» заходів [10, с. 2]. Саме останньої лінії дотримуються прибічники реалістської школи; деякі, як-от Т. Г. Карпентер і Дж. Міршаймер, не обмежуються суто критикою розширення НАТО, а розглядають його як елемент ширшої політики Сполучених Штатів Америки щодо постбіполярної «експансії» – чи то «недалекоглядної»,

¹Поняття «політичний ідеалізм» позначає обширне відгалуження геополітичної думки, основоположним принципом якого є добровільне дотримання всіма державами «універсальних» норм або законів; у науковій літературі з тематики міжнародних відносин трапляються пов'язані, але вужчі терміни, як-от «транснаціональний лібералізм» [див. 10] і «ліберальний світовий порядок» [див. 8].

чи то «цілеспрямованої», але в будь-якому разі «провальної», – і навіть ставлять під сумнів життєздатність ліберального світового порядку як такого [див.: 3; 4; 8; 17]. Так, Карпентер висуває тези, які є відверто вигідними кремлю: по-перше, ліберально-нормативний світовий порядок, чийм головним архітектором і бенефіціаром є США, проголошується нежиттєздатною «фікцією»; по-друге, «сфери впливу» залишаються «геополітичною реальністю», і США – а разом із ними й Захід загалом – мають визнати це та відповідно будувати свої відносини з РФ і Китаєм, які й далі наполягатимуть на утриманні власних «сфер законних інтересів» [цит. за: 2, с. 325; 3]. Цікавий факт: пан Карпентер для підкріплення своїх аргументів посилається на тезу про те, що США самі неодноразово порушували чинні принципи міжнародних відносин, і наводить такі прецеденти: бомбардування Белграда 1999 р. та інтервенції проти Афганістану 2001-го, Іраку 2003-го, Лівії 2011-го [3]. Отже, пан Карпентер у своїй критиці Північноатлантичного альянсу плавно переходить до рекомендацій щодо реорганізації світового порядку, які можна узагальнити принципом «якщо іншим можна, то й нам можна»; деструктивність подібних рекомендацій пояснено в рецензії на книгу Карпентера «НАТО: небезпечний динозавр» [2, с. 326].

Не менш цікавими є погляди інших представників політичного реалізму. Утім, для повного розуміння їхніх поглядів потрібно спершу розібрати різницю між двома течіями реалістської школи, а саме «оборонним» і «наступальним» реалізмом. Різниця між цими течіями полягає в тому, як представники кожної з них пояснюють прагнення держав здобувати владу (чи то силу) на міжнародній арені. Спільним знаменником для обох течій реалізму є сама природа системи міжнародних відносин: з огляду на відсутність єдиного владного центру, кожна держава прагне убезпечити себе від потенційного нападу інших держав, а єдиний спосіб досягти цього – мати достатньо сили [7, с. 78]. Відмінності ж між двома течіями полягають у тому, як саме держави обходяться з наявною в них силою. Так, «оборонні» реалісти переконані, що структура міжнародних відносин спонукає держави утримувати поточну рівновагу сил, а ті, що прагнуть порушити усталену рівновагу та здобути гегемонію, будуть відповідним чином стримані або ж «відбалансовані» за рахунок альянсів інших держав [11, с. 108–109]. У цьому контексті викликають інтерес погляди Кеннета Волтца, який на прикладі процесу розширення НАТО наприкінці 1990-х років відстоює аргумент про тривалу релевантність – реалізму як призми, крізь яку треба розглядати міжнародні відносини. Так, на підтримку свого аргументу пан Волтц просуває такі тези:

– міжнародні інституції загалом не є автономними суб'єктами міжнародних відносин, натомість вони цілком підпорядковані інтересам держав, які їх створюють [11, с. 109; 15];

– НАТО, як і протиборча йому Організація Варшавського договору (ОВД), були не класичними військовими альянсами, а радше «договорами про гарантії», згідно з якими США та СРСР як головні архітектори й контрибутори своїх відповідних альянсів зобов'язувалися захищати менших учасників від можливого нападу ворога; як наслідок, із розпадом СРСР та ОВД зник і єдиний сенс існування Північноатлантичного альянсу [15, с. 19];

– збереження й навіть розширення Північноатлантичного альянсу по завершенню Холодної війни є лише свідченням того, як США прагнуть і далі використовувати НАТО для збереження й посилення свого впливу в Європі та в глобальному масштабі [15, с. 20];

– із погляду теорії «балансу сил», така відверта експансіоністська політика Сполучених Штатів, зрештою, змусить інші держави, не згодні з глобальною гегемонією США – як-от РФ і Китай, – дати відсіч і «відбалансувати» систему [15, с. 22, 27, 36–37].

Отже, Волтц відстоює думку, що прагнення держави захопити якнайбільше влади – і тим паче здобути глобальну гегемонію – спровокує відсіч самої системи міжнародних відносин. Із цим не погоджується вже згаданий Міршаймер: структура міжнародних відносин, навпаки, спонукає держави накопичувати силу й – за сприятливих обставин – здобувати гегемонію, адже тільки так держава може гарантувати собі виживання в умовах анархії й невпевненості щодо намірів інших акторів [7, с. 78–79]. Отже, із погляду наступального реалізму, розширення НАТО видається цілком логічним кроком, спрямованим на закріплення вигідного Сполученим Штатам постбіполярного статусу-кво. А втім, насправді пан Міршаймер критикує розширення Північноатлантичного альянсу як «недалекоглядну» й просто «неправильну» [4; 17]. У цьому контексті Міршаймер фактично суперечить сам собі. Ця суперечність стає ще більш очевидною, якщо врахувати погляди дослідника на потенційні наслідки встановлення уніполярного світового порядку з чіткою державою-гегемоном: такий порядок, у порівнянні з біполярним або мультиполярним, краще забезпечить глобальний мир і безпеку, адже він виключає будь-яке протистояння між великими державами [7, с. 86]. У цьому разі посилення глобальної моці США, одним з інструментів якого, за логікою самого Міршаймера, є розширення НАТО, мало б розглядатися як позитивна тенденція. У чому ж причина такого, здавалося б, суттєвого відхилення пана Міршаймера від викладених вище переконань?

З інтерв'ю Джона Міршаймера для видання «The New Yorker» можна зробити висновок, що визначальним, на його думку, чинником усієї світової геополітики є трикутник «США–КНР–рф». Остання не дарма поставлена на третє місце, адже, за словами пана Міршаймера, путінська росія за показником валового національного продукту «не дотягує навіть до штату Техас» й не має ані економічного, ані військового потенціалу, аби претендувати на «регіональну гегемонію в Європі», а отже, не становить «серйозної загрози для Сполучених Штатів» [4]. Однак Міршаймер категоризує рф як одну з трьох «великих держав» (англ. *great powers*), яка, до того ж, є ключовою змінною в протистоянні США проти комуністичного Китаю: «[...] у світі, де є три великі держави – Китай, росія і Сполучені Штати – і одна з цих держав, тобто Китай, є рівносильним конкурентом, [...] Сполученим Штатам слід мати росію на своєму боці» [4]. Це ще один аспект, який не дуже узгоджується з міршаймерським наступальним реалізмом. Так, сам дослідник зазначав, що в контексті глобальної боротьби за владу одні держави прагнуть зберегти вигідний їм статус-кво (англ. *status quo states*), тоді як інші домагаються його перегляду (англ. *revisionist states* – «ревізійністські держави»). Власне, і рф, і КНР є явними ревізійністськими державами, які так чи інакше протестують проти «глобального домінування» США. Виникає логічне запитання: яким чином Сполучені Штати повинні перетягнути одну з цих держав на свій бік задля протистояння іншій? Прямої відповіді Міршаймер не дає, однак її можна прочитати між рядками, а саме в його тезах щодо поточної війни рф проти України. Так, оскільки кремль сприймає рух України до Заходу як «екзистенційну загрозу», то Україні, на думку дослідника, треба відмовитися від тісних відносин із Заходом, «особливо зі Сполученими Штатами», і «спробувати задобрити росіян»; ця теза узгоджується із закликом до Сполучених Штатів «якнайшвидше налагодити дружні відносини з росією», яка має стати «частиною балануючої коаліції проти Китаю» [4]. Нарешті, Міршаймер вважає, що саме сигнали від Заходу щодо включення України до НАТО спровокували рф на агресивні дії, – спочатку 2014-го, а потім і 2022-го [17]. Отже, пан Міршаймер фактично радить Сполученим Штатам поступитися кремлю, визнавши за ним право на власну сферу інтересів у Європі, і сподіватися, що той якимось чином погодиться ввійти до згаданої вище «антикитайської» коаліції.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Оцінка впливу постбіполярного розширення Північноатлантичного альянсу на погіршення відносин між Заходом і рф значною мірою залежить

від того, із якого боку його розглядати. З одного боку, «ідеалісти-лібералісти» вбачають у розширенні НАТО реалізацію природного права кожної держави на самостійний вибір зовнішньополітичного курсу: зрештою, держави колишнього «соціалістичного табору» самі обрали шлях євроатлантичної інтеграції; з іншого – прихильники політичного реалізму, для яких баланс сил і сфери впливу залишаються чільними детермінантами міжнародних відносин, розширення НАТО є лише інструментом утвердження глобального впливу США після розпаду СРСР. А втім, у рамках реалізму теж є розбіжності. Так, із погляду «оборонних» реалістів, розширення НАТО є свідченням прагнення США до глобальної гегемонії, що явно виводить систему міжнародних відносин із рівноваги й рано чи пізно спровокує її відповідь; «наступальні» ж реалісти, навпаки, вважають прагнення держав нарощувати силу та вплив природним способом захисту від непередбачуваних сусідів. Окремі реалісти стверджують, що нібито ініційоване й промоване Сполученими Штатами Америки постбіполярне розширення НАТО було сприйнято в російській федерації як зазіхання на її «законну» сферу інтересів і сприяло розвороту кремля до агресивної ревізійської політики. Твердження реалістів на кшталт Теда Карпентера чи Джона Міршаймера про те, що США мають «визнати реальність», повернутися до політики балансу сил, навіть залучити РФ до «коаліції» проти комуністичного Китаю, – подібні твердження надмірно акцентують увагу на геополітичних іграх так званих «великих держав», де інші держави, зокрема й Україна, є лише об'єктами, чий інтерес є нерелевантним. У будь-якому разі розширення НАТО саме по собі не є визначальною проблемою, а лише симптомом глибинних проблем постбіполярного чи, радше, перехідного світопорядку, чия трансформація є лише питанням часу. Для України й інших держав, що їх у геополітиці прийнято називати «малими» й «середніми», важливо, щоби світопорядок майбутнього ґрунтувався на принципі «сили права»; поточна ж реальність, на жаль, демонструє, що домінуючим принципом усе ще може залишитися «право сили».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сидорук, Т. В., Павлюк, В. В. Розширення НАТО як фальшивий привід для виправдання війни росії проти України. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <http://niss.gov.ua/news/statti/rozshyrennya-nato-yak-falshyvyy-pryvid-dlya-vypravdannya-viyny-rosiyi-protu-ukrayiny> (дата звернення: 29.08.2023).
2. Стецюк, М. (2022). НАТО в постбіполярному світі: рудимент чи необхідність? *Медіафорум*, т. 11, с. 320–327. <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2022.11.320-327>.

3. Carpenter, T. G. (2019). *NATO: The dangerous dinosaur*. Washington, D.C.: Cato Institute.
4. Chotiner, I. (2022). Why John Mearsheimer Blames the U.S. for the Crisis in Ukraine. *The New Yorker*. URL: <https://www.newyorker.com/news/q-and-a/why-john-mearsheimer-blames-the-us-for-the-crisis-in-ukraine>.
5. Hooft, P. (2020). van Land rush: American grand strategy, NATO enlargement, and European fragmentation. *International Politics*, t. 57, № 3, p. 530–553. <https://doi.org/10.1057/S41311-020-00227-7>.
6. Marten, K. (2020). NATO enlargement: evaluating its consequences in Russia. *International Politics*, t. 57, № 3, p. 401–426. <https://doi.org/10.1057/S41311-020-00233-9>.
7. Mearsheimer, J. J. (2013). Structural realism. *International Relations Theories: Discipline and Diversity* / red. T. Dunne, M. Kurki, S. Smith. Oxford University Press, p. 77–91.
8. Mearsheimer, J. J. (2019). Bound to fail: the rise and fall of the liberal international order. *International Security*, t. 43, № 4, p. 7–50. https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00342.
9. Menon, R., Ruger, W. (2020). NATO enlargement and US grand strategy: a net assessment. *International Politics*, t. 57, № 3, p. 371–400. <https://doi.org/10.1057/s41311-020-00235-7>.
10. Moisiso, S. (2022). Geopolitics of explaining Russia's invasion of Ukraine and the challenge of small states. *Political Geography*, t. 97, p. 102683. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2022.102683>.
11. Muradov, I. (2017). The impact of NATO enlargement on Ukraine crisis: neorealist perspective. *Epistemological Studies in Philosophy, Social and Political Sciences*, t. 1, № 1–2, p. 107–114. <https://doi.org/10.15421/341811>.
12. Olsen, J. A. (2020). Understanding NATO. *RUSI Journal*, t. 165, № 3, p. 60–72. <https://doi.org/10.1080/03071847.2020.1777772>.
13. Sayle, T. A. (2019). *Enduring Alliance: A History of NATO and the Postwar Global Order*. Cornell University Press, 360 p.
14. Tsygankov, A. P. (2018). The sources of Russia's fear of NATO. *Communist and Post-Communist Studies*, t. 51, № 2, p. 101–111. <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2018.04.002>.
15. Waltz, K. N. (2000). Structural Realism after the Cold War. *International Security*, t. 25, № 1, p. 5–41. <https://doi.org/10.1162/016228800560372>.
16. London Declaration issued by NATO Heads of State and Government. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm (дата звернення: 03.08.2023).
17. John Mearsheimer on why the West is principally responsible for the Ukrainian crisis. *The Economist*, 2022. <https://www.economist.com/by-invitation/2022/03/11/john-mearsheimer-on-why-the-west-is-principally-responsible-for-the-ukrainian-crisis>.

REFERENCES

1. Sydoruk, T. V., Pavliuk, V. V. Rozshyrennia NATO yak falshyvyy pryvid dlia vypravdannya viiny rosii proty Ukrainy. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*. URL: <http://niss.gov.ua/news/statti/rozshyrennya-nato-yak-falshyvyy-pryvid-dlya-vypravdannya-viiny-rosiyi-proty-ukrayiny> (accessed: 29.08.2023) (in Ukrainian).

2. Stetsiuk M. (2022). NATO v postbipoliarnomu sviti: rudyment chy neobkhdnist? *Mediaforum*, 11, 320–327. <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2022.11.320-327> (in Ukrainian)
3. Carpenter, T. G. (2019). *NATO: The dangerous dinosaur*. Washington, D.C.: Cato Institute.
4. Chotiner, I. (2022). Why John Mearsheimer Blames the U.S. for the Crisis in Ukraine. *The New Yorker*. URL: <https://www.newyorker.com/news/q-and-a/why-john-mearsheimer-blames-the-us-for-the-crisis-in-ukraine>.
5. Hooft, P. (2020). van Land rush: American grand strategy, NATO enlargement, and European fragmentation. *International Politics*, vol. 57, No. 3, pp. 530–553. <https://doi.org/10.1057/S41311-020-00227-7>.
6. Marten K. (2020). NATO enlargement: evaluating its consequences in Russia. *International Politics*, vol. 57, No. 3, pp. 401–426. <https://doi.org/10.1057/S41311-020-00233-9>.
7. Mearsheimer, J. J. (2013). Structural realism. *International Relations Theories: Discipline and Diversity* / edited by T. Dunne, M. Kurki, S. Smith. Oxford University Press, pp. 77–91.
8. Mearsheimer, J. J. (2019). Bound to fail: the rise and fall of the liberal international order. *International Security*, vol. 43, No. 4, pp. 7–50. https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00342.
9. Menon, R., Ruger, W. (2020). NATO enlargement and US grand strategy: a net assessment. *International Politics*, vol. 57, No. 3, pp. 371–400. <https://doi.org/10.1057/s41311-020-00235-7>.
10. Moisisio, S. (2022). Geopolitics of explaining Russia's invasion of Ukraine and the challenge of small states. *Political Geography*, vol. 97, 102683. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2022.102683>.
11. Muradov, I. (2017). The impact of NATO enlargement on Ukraine crisis: neorealist perspective. *Epistemological Studies in Philosophy, Social and Political Sciences*, vol. 1, No. 1–2, pp. 107–114. <https://doi.org/10.15421/341811>.
12. Olsen, J. A. (2020). Understanding NATO. *RUSI Journal*, vol. 165, No. 3, pp. 60–72. <https://doi.org/10.1080/03071847.2020.1777772>.
13. Sayle, T. A. (2019). *Enduring Alliance: A History of NATO and the Postwar Global Order*. Cornell University Press, 360 p.
14. Tsygankov, A. P. (2018). The sources of Russia's fear of NATO. *Communist and Post-Communist Studies*, vol. 51, No. 2, pp. 101–111. <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2018.04.002>.
15. Waltz, K. N. (2000). Structural Realism after the Cold War. *International Security*, vol. 25, No. 1, pp. 5–41. <https://doi.org/10.1162/016228800560372>.
16. London Declaration issued by NATO Heads of State and Government. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm (accessed: 03.08.2023).
17. John Mearsheimer on why the West is principally responsible for the Ukrainian crisis. *The Economist*, 2022. <https://www.economist.com/by-invitation/2022/03/11/john-mearsheimer-on-why-the-west-is-principally-responsible-for-the-ukrainian-crisis>.

Матеріал надійшов до редакції 24.02.2024 р.